

היום נלמד בעזרת ה':

סנהדרין דף לח

יהודה וחזקיה בני רבי חייא: ישבו בסעודה לפני רבי ולא אמרו כלום. אמר רבי למשרתיו תגבירו את היין לצעירים כדי שהם ידברו. כשהם התבסמו מהיין הם פתחו ואמרו - המשיח לא יבוא עד שיפסקו שני הכתים החשובים בעם ישראל, שהם 'ראש הגולה' שהיה חי בבבל, וה'נשיא' שהיה חי בארץ ישראל. שניהם היו הסמכות העליונה על היהודים בארצם.

שנאמר "והיה למקדש ולאבן נגף ולצור מכשול לשני בתי ישראל": המשיח יהיה כמו 'מקדש' (= ארמון) לישראל, והוא ימהר את הגלות שהיא 'אבן נגף' לישראל, אמנם הוא יהיה מכשול לשני הכתים הללו כי הם יתבטלו לפני ביאתו.

אמר להם בני קוצים אתם מטילין לי בעיני: כי רבי היה 'הנשיא' של ארץ ישראל.

א"ל רבי חייא: אבא שלהם - רבי אל ירע בעיניך וכו' יין ניתן בשבעים אותיות וכו': הגימטריא של המילה 'יין' היא 70, וכן הגימטריא של המילה 'סוד'.

א"ר חסדא אמר מר עוקבא וכו' מאי דכתיב וישקד וכו': כתוב "וַיִּשְׁקֹד ה' עַל הָרְעָה וַיְבִיאָהּ עָלֵינוּ כִּי צָדִיק ה' אֱלֹהֵינוּ: עַל כָּל מַעֲשָׂיו אֲשֶׁר עָשָׂה וְלֹא שָׁמַעְנוּ בְּקוֹלוֹ". 'וישקד' = וימהר. השאלה היא - וכי בגלל שה' צדיק הוא מיהר להביא את הרעה? (אדרבא, אם הוא צדיק עליו להביאה בזמנה ולא קודם לכן!).

תשובה: אין, **צדקה עשה הקב"ה עם ישראל וכו':** כן! צדקה עשה הקב"ה שמיהר את גלות צדקיהו לבבל, כשאנשי גלות יכניה שגלו קודם לכן לבבל עדיין חיים וקיימים בבבל. כי בגלות יכניה גלו אלף תלמידי חכמים המכונים 'החרש והמסגר'. 'החרש' = מלשון 'חרשות' כי כאשר הם היו פותחים את פיהם כל השומעים היו נעשים כחרשים אלמים שאינם יכולים לדבר כנגדם. 'והמסגר' = אם יש שאלה שהם לא יודעים תשובה עליה והיא סגורה בפניהם, אף אחד אחר לא יכול לפתוח אותה.

בגלל שהקדים הקב"ה את גלות צדקיהו לבבל, לימדו החרש והמסגר את בני גלות צדקיהו את התורה, וכך המשיך עולם התורה להתקיים בבבל.

עולא אמר שהקדים שתי שנים ל'ונושנתם': כתוב בתורה "כי תוליד בנים ובנות בנים ונושנתם בארץ והשחתם ועשיתם פסל תמונת כל ועשיתם הרע בעיני ה' אלהיך להכעיסו: העידתי בכם היום את השמים ואת הארץ כי אבד תאבדון מהר מעל הארץ". אם עם ישראל היו נשארים בארץ ישראל 852 שנה כמנין הגמיטוריא של המילה "ונושנתם" הם היו נאבדים לגמרי. ולכן הקדים הקב"ה שנתיים, ובשנת 850 לביאתם לארץ הם גלו ממנה בגלות צדקיהו ולא נאבדו מהעולם.

א"ר אחא בר יעקב שמע מינה: מכאן לומדים ש'מהר' של הקב"ה זה 852 שנה. כי הקב"ה אמר שהם יאבדו 'מהרה', ואם היו נשארים עוד שנתיים אכן הם היו הולכים לאבדון.

*

תנו רבנן אדם יחידי נברא. ומפני מה? שלא יהו המינים אומרין הרבה רשויות בשמים: וכל אחת בראה אדם אחד.

דבר אחר מפני הצדיקים ומפני הרשעים וכו': שלא יאמר אדם אני מוכרח להיות צדיק כי אבא שלי היה צדיק ולכן אני לא צריך להשקיע לעשות טוב. ולהיפך, שלא יאמר אדם אני מוכרח להיות רשע כי אבא שלי היה רשע ולכן אין לי תקנה. ולכן נברא אדם אחד, ללמד שלכל אחד יש בחירה כי הרשעים והצדיקים הגיעו מאבא אחד.

דבר אחר מפני המשפחות וכו': שלא יתגרו זו עם זו על הייחוס שלהם.

דבר אחר מפני הגזלנין ומפני החמסנין וכו': שלא יאמר אדם לחבירו הקרקע שלך היתה שייכת לאבא הראשון שלי, ולא לאבא הראשון שלך.

*

שנאמר "תתהפך כחמר חותם ויתיצבו כמו לבוש": לאחר מותו צורת הגוף של האדם נהפכת לחומר, ובתחיית המתים הוא חוזר ולובש את גופו בחזרה. הפסוק קורא לגוף 'חותם'.

שלא יראה אדם דירה נאה ואשה נאה ויאמר שלי היא: ולא יוכלו לדעת שהוא משקר, כי הוא נראה בדיוק כמו בעל הדירה או בעל האשה. שנאמר "וימנע מרשעים אורם וזרוע רמה תשבר" הקב"ה מנע מהרשעים את הקלסתר הפנים

האחיד, שלא יהיו דמים לאנשים אחרים, כדי שהזרוע הרמה של הרשעים הרוצים לגזול את השייך לאחרים תישבר.

בקול ובמראה - משום ערוה, ובדעת - מפני הגזלנין והחמסנין: אדם שונה מחבירו במראה כדי שלא יתבלבלו בעל ואשתו ובעל או אשה אחרים. ושונה בקול מחבירו כדי שבלילה לא יתבלבלו ויכולו לזהות זה את זה על ידי הקול.

וכן הוא שונה מחבירו בסגנון החשיבה שלו, כדי שגלזנים לא יוכלו לדעת היכן החביא אדם אחר את כספו, משום שכל אדם מחביא אותו במקום שהוא חושב כמתאים לפי דעתו.

תנו רבנן ... שותף היה לו להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית: אם אדם היה נברא קודם לכן היו אומרים הכופרים שהאדם סייע לקב"ה לברוא את העולם, ולכן הוא נברא אחרון לכל הבריאה.

דבר אחר שאם תזוח דעתו עליו: אם הוא יתגאה.

דבר אחר כדי שיכנס למצוה מיד: מיד עם בריאתו הוא יכנס למצות שבת.

דבר אחר כדי שיכנס לסעודה מיד: העולם כבר מוכן בשבילו והוא יכול לאכול.

שנאמר חכמות בנתה: נאמר במשלי "חֲכָמוֹת בְּנִתָּה בִּיתָה חֲצָבָה עֲמוּדָיָה שִׁבְעָה: טִבְחָה טִבְחָה מִסְכָּה יִנָּה אִף עֲרֻכָה שְׁלֻחָה: שְׁלַחָה נְעֲרֻתָיָה תִקְרָא עַל גְּפֵי מְרֻמֵי קֶרֶת" הגמרא דורשת את הפסוקים הללו על בריאת העולם.

'שלחה נערותיה תקרא' זה אדם וחווה: כלומר החכמה כאילו שלחה לקרוא ל'נערים' שהם אדם וחווה שנבראו כמו נערים (שהרי באותו היום כבר ילדו את קין), והזמינה אותם לסעודה, כי הם נבראו אחרונים.

'על גפי מרומי קרת' - רבה בר בר חנה רמי וכו': בפסוק הזה כתוב הלשון "עַל גְּפֵי מְרֻמֵי קֶרֶת", ואילו בפסוק לאחר מכן (שם) כתוב "עַל כֶּסֶא מְרֻמֵי קֶרֶת". ויש כאן סתירה האם אדם היה על 'גפי' שהוא מקום גובה יותר מ'כסא' או על כסא? והתשובה - לפני שהוא חטא אכן דרגתו היתה גבוהה יותר והוא היה נחשב 'על גפי', ולאחר שחטא הוא ירד מגדולתו והיה נחשב רק 'על כסא'.

"מי פתי יסר הנה חסר לב אמרה לו": פסוק זה הוא המשך לפסוקים הנ"ל. הגמרא דורשת את הפסוק, אמר הקדוש ברוך הוא מי פיתה את אדם הראשון לאכול מעץ הדעת? והתשובה - 'אשה אמרה לו'. ואשה נקראת בפסוק הזה 'חסר

לב' ("תִּסְרֹר לֵב אֶמְרָה לו"), על פי פסוק אחר במשלי "נֹאֲפָ אִשָּׁה תִּסְרֹר לֵב" והכונה נואף אשה שהיא חסרת לב.

תניא היה ר' מאיר אומר - אדם הראשון מכל העולם כולו הוצבר עפרו שנאמר "גִּלְמֵי רָאוּ עֵינָיו": כלומר את חומר הגלם שלי ראו העיניים של הקב"ה (כביכול), וכתוב "עיני ה' המה משוטטים בכל הארץ" אם כן עפרו נלקח מכל העולם.

אמר רב אושעיא משמיה דרב אדם הראשון גופו מבבל: גופו נברא מעפר של בבל (כי היא עמוקה), וראשו מהעפר של ארץ ישראל כי היא חשובה, וידיו ורגליו מכל הארצות בעולם, ועגבותיו ממוקום הנקרא 'אקרא דאגמא' שבבבל שהוא מקום עמוק מאד.

א"ר יוחנן בר חנינא שתיים עשרה שעות הוי היום: שבו נברא אדם הראשון. והגמרא מפרטת מה היה בכל שעה.

ששית קרא שמות: לכל החיות.

שמינית עלו למטה שנים וירדו ארבעה: כי נולדו להם קין והתאומה שלו.

עשירית סרח: חטא בעץ הדעת.

שתיים עשרה נטרד והלך לו שנאמר "אדם ביקר בל ילין": הוא לא ישן לילה במקום היקר והמעולה 'גן עדן'.

*

אלא אם כן נדמה לו ככהמה: רק אם האדם נדמה לחיה ככהמה, היא שולטת בו. לומדים זאת מהפסוק, שהאדם "נמשל" כלומר מושלת עליו החיה, זה בגלל ש"ככהמות נדמו" (מהרש"א).

אמר להן "ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסכול": אני אסכול את האדם כל ימיו עד שיזקין. [פירוש אחר: עד שיבוא אברהם אבינו שבימיו נהייתה 'זקנה' אני אסכול את חטאי האדם, כי בשבילו נברא העולם. מלוא הרועים].

אמר רב יהודה אמר רב אדם הראשון מסוף העולם וכו'.

קשו קראי אהדדי: כי בפסוק אחד כתוב שהוא היה מקצה העולם ועד קצהו, ובפסוק השני כתוב שהוא היה מהארץ עד לרקיע. תירוץ: **אידי ואידי חדא מידה**

היא: שתי המיזות הללו הם בעצם אותה מידה. (כי המרחק בין הארץ לרקיע שווה למרחק מקצה העולם עד קצהו).

ואמר רב יהודה אמר רב אדם הראשון בלשון ארמי ספר: הוא דיבר בלשון ארמי. שנאמר בתהילים שם בפרק המדבר על בריאת האדם, שאמר אדם הראשון "יְלִי מֵהַ יְקָרוֹ וְרָעִיף אֵל" כלומר מה נכבדו הרעיונות של הקב"ה בבריאת העולם. "יקר" פירושו 'כבוד' בארמית.

כיון שהגיע לדורו של רבי עקיבא שמח בתורתו ונתעצב במיתתו: שמת רבי עקיבא במיתה משונה על ידי שסרקו הרומאים את בשרו במסרקות של ברזל. על כך אמר אדם הראשון שהמחשבות של הקב"ה הם גבוהות ועצומות, והוא לא יכול להבין אותם.

ואמר רב יהודה אמר רב אדם הראשון מין היה: כלומר נוטה לעבודה זרה.

רבי יצחק אמר מושך בערלתו היה: משך את העור של האבר שלו כדי שיראה כאילו הוא לא מהול.

הוי שקוד ללמוד תורה ודע מה שתשיב לאפיקורוס: תזדרז ללמוד תורה כדי שתדע מה להשיב לאפיקורוס שיביא לך ראיות מהפסוקים כנגדך.

אבל אפיקורוס ישראל כל שכן דפקר טפי: כי הוא הכיר את התורה ובכל אופן כפר, ואם כן הוא מדקדק בפסוקים לפי דעתו העקומה, ולכן לא תצליח לתת לו תשובה שהוא יסכים לקבל אותה.

א"ר יוחנן כל מקום שפקרו המינים תשובתן בידין: כל מקום בתורה שהם מביאים ממנו ראייה שיש שתי רשויות, יש בציודו תשובה לטענתם.

"נעשה אדם בצלמנו": ראייה לכאורה שהיו כמה בוראים לעולם. והתשובה כתובה בפסוק הסמוך בו מתוארת בריאת האדם בלשון יחיד, ללמד שרק בורא אחד ברא אותו.

וכן הפסוקים הבאים -

"הבה נרדה ונבלה שם שפתם" - **וירד** ה' לראות את העיר ואת המגדל" / "כי שם נגלו אליו האלהים" - "לאל **העונה** אותי ביום צרתי" / "כי מי גוי גדול אשר לו אלהים **קרובים** אליו - כה' אלהינו בכל קראנו **אליו**" / "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ אשר **הלכו** אלהים - לפדות **לו** לעם" / " **עַד דִּי כְרָסְוֹן רְמִיו** (= דניאל ראה בחלום

שהונחו שני כסאות לשבת עליהם) - "ועֲתִיק יוֹמִין יִתֵּב" (= רק הקב"ה ישב. עיין להלן ביאור ענין 'הכסא').

שאלה: הנך למה לוי? מדוע באמת נכתבו כל הפסוקים הללו בתחילה בלשון רבים? **תשובה:** כדרכי יוחנן וכו' שנאמר "בְּגִזְרַת עִירִין פְּתַגְמָא וּמַאמְר קְדִישִׁין שְׂאֵלְתָא": = בגזרת המלאכים הדבר, ובמאמר הקדושים הגזירה. כלומר הפסוקים נכתבו בלשון רבים ללמד שהקב"ה מתייעץ עם הפלמיא של מעלה, והיינו ללמד את האדם להיות עניו (רש"י בראשית).

[פירוש אחר: הסיבה שנכתבו כל הפסוקים הנ"ל בתחילה בלשון רבים, כי כל הפעולות הטבעיות בעולם הזה נעשות על ידי המלאכים שהם שלוחיו של הקב"ה. מאיר]

קושיא: התינוח כולהי, "עד די כרסון רמיו" מאי איכא למימר? ניחא כל הפסוקים הנ"ל יש לפרש אותם שהקב"ה נתייעץ עם המלאכים, אבל איך נסביר את הפסוק על הכסאות בדניאל?

תירוץ: אחד לו ואחד לדוד: ודאי שהקב"ה אינו גוף שיושב על כסא, אלא הכסא מסמל על מלכות של ה' ('כסא המלכות'). וכאן הכסא האחד מסמל את בית המקדש שהשכינה שורה בו. והכסא השני מסמל את מלכותו של דוד מלך ישראל, שהוא הנציג של מלכות ה' בעולם הזה, ומטרתו לחבר את כל ישראל כדי להמליך עליהם את ה'. (ע"פ היד רמה).

עד מתי אתה עושה שכינה חול? שאתה משווה את הכסא של דוד לכסא של ה'! אלא כסא אחד למידת הדין (= הנהגת הדין של ה' בעולם), וכסא אחד למידת הצדקה.

שאלה: קבלה מיניה או לא קבלה מיניה? האם רבי עקיבא קיבל את דברי רבי יוסי או לא?

ת"ש דתניא אחד לדין ואחד לצדקה דברי ר"ע: מוכח שהוא קיבל את דבריו. אמנם ככל אופן רבי אלעזר בן עזריא לא קיבל את הפירוש הזה.

אחד לכסא ואחד לשרפך. כסא לישיב עליו שרפך להזום רגליו: כסא ושרפך הם משל להנהגת המלכות של ה', ויש בה שתי בחינות (והדברים עמוקים).

אמר רב נחמן האי מאן: מי שיודע להשיב למינים כמו רבי אידית ששייב להם, ומי שלא יודע כמוהו שלא ישיב להם. כדלהלן.

אמר ההוא מינא לרב אידית כתיב "ואל משה אמר עלה אל ה'": משמע כאילו מישהו אחר אומר למשה שיעלה אל ה' ולא ה' אומר לו זאת. משמע שיש שתי רשויות.

אמר ליה זהו מטטרון ששמו כשם רבו: מכיון ששם המלאך הזה כשם של הקב"ה לכן לא כתוב שמו, אלא כתוב בסתם "ואל משה אמר".

אנו לומדים ששמו כשם רבו, ממה שאמר הקב"ה למשה אחרי חטא העגל, שהוא ישלח להם מלאך שינהיג אותם במדבר "הַשְּׁמֵר מִפְּנֵי וְשָׁמַע בְּקוֹלוֹ אֶל תִּמְרָ בּוֹ כִּי לֹא יִשָּׂא לִפְשָׁעֵכֶם כִּי שְׁמִי בְּקִרְבּוֹ".

אי הכי ניפלחו ליה: שאל המין - אם כן שבני ישראל יעבדו את המלאך הזה. אמר לו רב אידית - כתוב שם "אל תמַר בו" כלמר אל תמיר את הקב"ה במלאך.

אם כן לא ישא לפשעכם למה לי: שאל המין - כתוב שם "כי לא ישא לפשעכם". ואם כן מה התועלת במלאך הזה? אמר לו רבי אידית - האמונה שלנו היא שהוא לא יכול לסלוח לפשעינו, ולכן מאסנו בו ולא הסכמנו אפילו שהוא יהיה רק שליח להוציא ולהביא אותנו. וכמו שאמר משה לקב"ה "וַיֹּאמֶר אֵלָיו אִם אֵין פְּנִיךָ הַלְכִים אֶל תַּעֲלֶנּוּ מִזֶּה: וּבִמָּה יוֹדַע אֶפּוֹא כִּי מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲנִי וְעַמֶּךָ? הֲלוֹא בְּלַכְתָּךְ עִמָּנוּ וְנִפְלִינוּ: אֲנִי וְעַמֶּךָ מְכַל הָעַם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה".

אמר ליה ההוא מינא לר' ישמעאל בר' יוסי - כתיב "וה' המְטִיר עַל סֶדֶם וְעַל עַמֶּרְהָ גִפְרִית וְאֵשׁ מֵאֵת ה'", "מאתו' מיבעי ליה!

אמר 'ליה ההוא כובס: לרבי ישמעאל ברבי יוסי - עזוב אותו ואני אשיב לו. התשובה היא שכך דרך הפסוק לכתוב. וכמו שמצאנו בדבריו של למך לנשיו שהוא מדבר אליהם בגוף שלישי "נשי למך האזנה אמרתי" כאילו הוא לא מדבר איתם ישירות.

א"ל מנא לך הא: שאל אותו רבי ישמעאל ברבי" מניין לך התשובה הזאת? אמר לו הכובס - שמעתי בדרשה של רבי מאיר. וכמו שאמר רבי יחנן שרבי מאיר היה זורש שלישי בהלכה שלישי באגדה ושלישי במשלים.